

NOFILOLOGIK YO'NALISH TALABALARIGA INGLIZ TILINI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH: NAZARIYA VA AMALIYOT

Abdurazakova Shohruza Valiyevna

PhD student at National University of Uzbekistan

abdurazakova_sh@nuu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19641340>

Kalit so'zlar: ESP, kommunikativ kompetensiya, nofilologik yo'nalish, kasbiy leksika, EAP, EOP, integrallashgan ta'lim.

Bugungi globallashuv davrida oliy ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — raqobatbardosh, kamida bitta xorijiy tilni professional darajada biladigan mutaxassislarni tayyorlashdir. Zamonaviy nofilologik oliy ta'lim tamoyillari o'quv jarayonini nafaqat nazariy bilimlar, balki ma'lum faoliyat sohalarida ahamiyatli bo'lgan kompetensiyalar majmuasi asosida tashkil etishni taqozo etadi.

Oliy ta'lim Davlat standartlari talablariga ko'ra, bo'lajak mutaxassis o'z sohasida chet tilda muloqot qila olishi, xalqaro tajribalarni o'rganishi va ilmiy yangiliklardan boxabar bo'lishi lozim. Biroq, filolog bo'lmagan talabalar uchun chet tilini o'zlashtirish o'ziga xos murakkabliklarga ega. Ular uchun til — maqsad emas, balki o'z kasbiy mahoratini oshirish uchun bir vositadir. Aynan shu nuqtada kommunikativ kompetensiyani shakllantirish masalasi birinchi planga chiqadi.

KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA VA ESP YONDASHUVI

Nofilologik yo'nalishlarda chet tilini o'qitishning poydevori ESP (English for Specific Purposes – Maqsadli yo'nalishlar uchun ingliz tili) yondashuvidir. ESP tushunchasi o'rganuvchining ehtiyojlaridan kelib chiqib, tilni muayyan bir soha (tibbiyot, muhandislik, huquqshunoslik, harbiy ish va h.k.) kontekstida o'rgatishni anglatadi.

Ruiz Garrido va Fortanet-Gómez ta'kidlaganidek, ESP kurslari an'anaviy "General English"dan farqli o'laroq, funksional va instrumental xarakterga ega. Bu shuni anglatadiki, talaba grammatik qoidalarni yodlashdan ko'ra, o'sha qoidalarni o'z kasbiy faoliyatida qanday qo'llashni o'rganishi muhimroqdir.

ESP ikki asosiy tarmoqqa bo'linadi:

- English for Academic Purposes (EAP): Akademik muhitda, ya'ni universitetda o'qish, ma'ruzalar eshitish va ilmiy maqolalar yozish uchun zarur bo'lgan ingliz tili.
- English for Occupational Purposes (EOP): Bevosita ish joyida, professional faoliyat davomida muloqot qilish uchun xizmat qiladigan til.

R. Bernard va D. Zemak ushbu ikki yo'nalishni bir-birini to'ldiruvchi uzluksiz spektr (continuum) sifatida tasvirlaydilar. Ularning fikricha, talaba avval akademik bazani shakllantirishi, so'ngra uni amaliy ish jarayoniga moslashtirishi lozim.

Ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'rgatish bo'yicha jahon miqyosida ko'plab tadqiqotlar o'tkazilgan. T. Hutchinson va A. Waters o'zlarining klassik asarlarida ESPni "til o'rganishga emas, balki o'rganuvchiga yo'naltirilgan yondashuv" deb ta'riflashgan. Z. Dornyei esa nofilologik yo'nalishlarda til o'rganish motivatsiyasini kasbiy muvaffaqiyat bilan bog'laydi.

MDH davlatlari va O'zbekiston olimlari ham ushbu sohada samarali izlanishlar olib bormoqdalar. D. Buranova tibbiyot yo'nalishida ingliz tili o'qitishning o'ziga xos psixologik va

metodik jihatlarini tahlil qilgan bo'lsa, H. Bakirova muhandislik sohasida leksik kompetensiyani "content-based" (kontentga asoslangan) usulda rivojlantirish samaradorligini isbotlagan.

Kommunikativ kompetensiya faqatgina so'zlarni bilish emas, balki nutq vaziyatiga qarab til vositalarini to'g'ri tanlay olish qobiliyatidir. Nofilologik yo'nalishlarda bu jarayon quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Ehtiyojlarni tahlil qilish (Needs Analysis)

O'qituvchi dars jarayonini boshlashdan oldin talabaga til nima uchun kerakligini aniqlab olishi zarur. Masalan, bo'lajak muhandis uchun texnik yo'riqnomalarni o'qish muhim bo'lsa, diplomat uchun muzokaralar olib borish mahorati birinchi o'rinda turadi.

2. Terminologik baza va uning amaliyoti

Faqat terminlarni yodlash talabaga muloqot qilish imkonini bermaydi. J. Osipova va A. Rudenko ta'kidlaganidek, muloqot ko'nikmalari terminlarni nutqiy konstruksiyalarga joylashtirish orqali rivojlanadi. Masalan, "Diagnosis" so'zini bilish yetarli emas, shifokor uni "The diagnosis is based on..." kabi iboralar orqali bemorga tushuntira olishi kerak.

3. Keys-stadi (Case Study) va Simulyatsiyalar

Nofilologik yo'nalishlarda eng samarali usul — bu real hayotiy yoki kasbiy vaziyatlarni dars xonasida sun'iy ravishda yaratishdir.

Muhandislar uchun: Yangi loyiha taqdimotini o'tkazish.

Iqtisodchilar uchun: Birja savdolarini imitatsiya qilish.

Harbiylar uchun: Shartli topshiriqlarni ingliz tilida muvofiqlashtirish.

Nofilologik soha vakillariga til o'rgatishda bir qator to'siqlar ham mavjud bo'lib ular quyidagilar:

- ✓ Vaqt yetishmasligi: Mutaxassislik fanlari ko'pligi sababli chet tiliga kam soat ajratiladi.
- ✓ Bazaviy bilimning pastligi: Talabalar ko'pincha umumiy ingliz tili (General English) bo'yicha past daraja bilan universitetga kelishadi.
- ✓ Resurslar tanqisligi: Maxsus sohalar (masalan, metallurgiya yoki harbiy aviatsiya) bo'yicha zamonaviy darsliklarning kamligi.

Yechim sifatida esa quyidagilarni taklif qila olamiz:

- ✓ Integratsiyalashgan ta'lim: Ingliz tili darslarini mutaxassislik fanlari bilan integratsiya qilish (CLIL metodikasi)
- ✓ Raqamli texnologiyalar: Talabalarga mustaqil o'rganish uchun mobil ilovalar va sohaviy onlayn kurslarni (Coursera, edX) tavsiya etish.

Xulosa qilib aytganda, nofilologik yo'nalish talabalariga ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Bu jarayon faqatgina lug'at boyligini oshirish bilan cheklanib qolmasdan, talabaning kasbiy tafakkurini chet tilida ifodalay olish darajasiga ko'tarishni maqsad qiladi. ESP yondashuvi asosida tashkil etilgan darslar talabani kelajakda xalqaro mehnat bozorida o'z o'rnini topishiga xizmat qiladi. Kelgusida har bir soha uchun alohida modulli o'quv dasturlarini yaratish va ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish oliy ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

References:

1. Abdurazakova, Sh. V. (2026). Harbiylarga ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning lingvodidaktik asoslarini takomillashtirish. Pedagogika

fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent: Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti.

2.Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for Specific Purposes: A learning-centred approach. Cambridge: Cambridge University Press.

3.Dörnyei, Z. (2001). Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press.

4.Ruiz-Garrido, M. F., & Fortanet-Gómez, I. (2009). ESP in Higher Education: Preparing students for the real world. Bern: Peter Lang.

5. Buranova, D. D. (2009). Tibbiyot oliy o'quv yurtlarida ingliz tilini o'qitishning metodik asoslari. Toshkent: Fan.